

'Wij pikken het niet langer, net als Malcolm X'

De Morgen - 27 Aug. 2016
Pagina 141

De focus van DMust In Malcolm X wordt gedanst, gedicht en gerapt. In het Nederlands, Frans, Zoeloe en Arabisch. Met één rode draad en inspiratiebron: de zwarte, controversiële activist. 'Omdat er nood is aan sterke figuren die bullshit en racisme durven benoemen en bestrijden.'

Afrikaans gezang weerklinkt in de keldergangen van de KVS. Zacht, ingetogen, melodieus. Om dan over te gaan in een kletterend drumsalvo, en keiharde, luide rap. "Ik ben X. Net zoals Malcolm getransformeerd. Bekeerd. Niet alleen strijder, ook een poëet. Een troubadour, geen hoer."

De magazijnier laat van de schrik bijna de kisten vol theaterdecor uit z'n handen vallen. De man moet de ondergewelven van de Brusselse cultuurtempel dezer dagen delen met de cast van Malcolm X. "Hier kunnen we rustig repeteren", zegt regisseur Junior Mthombeni (44). "Hier mogen we zo hard gaan als we willen."

De première valt pas in oktober, toch is dit stuk nu al een van de intrigerendste voorstellingen van het najaar. De Koninklijke Vlaamse Schouwburg wordt niet elke dag ingenomen door een allegaartje aan hiphoppers, acteurs, dansers, muzikanten en slam poets. Jong en oud(er). Blank, zwart of een mix. Zowel nieuw talent als ervaren rotten. In totaal staan ze met meer dan twintig op het podium.

Maar ook het onderwerp valt op: waarom plots een stuk over Malcolm X? De activist en Nation of Islam-aanhanger is ondertussen al meer dan vijftig jaar dood. "Voor velen onder ons is hij nog springlevend. Althans: zijn legende", zegt Fikry El Azzouzi (37), die de tekst voor het stuk neerpente. Fikry blijkt al jaren gefascineerd door Malcolm X. Hij schreef er ooit zelfs een thesis over.

"Voor mij was en is hij een bron van inspiratie. Assertief, trots, charismatisch. Een belangrijk icoon, niet alleen voor de zwarte cultuur, ook voor moslims. Ik herinner me nog goed toen ik als jonge gast de film Malcolm X van Spike Lee zag, met Denzel Washington. Eindelijk een moslimhoofdpersonage met wie je je kon identificeren. Dat niet stereotiep in beeld werd gebracht."

Ik sta recht.

Niet voor de klant

maar voor de onderkant

voor de mensen aan de rand

heb ik toegezegd

om eindelijk te beginnen aan mijn gevecht.

(slam-poetryfragment uit 'Malcolm X')

Dit stuk wordt geen doorslagje van Spike Lee zijn film. Noch een historisch relaas, of synopsis van Malcolm X's levensloop. Fikry en co. willen de spirit van de jaren 50-burgerrechtenactivist naar het heden vertalen. Wat als Malcolm X anno 2016 zou leven en door de straten van Brussel zou lopen?

"Hij zou evenveel werk hebben gehad", zegt Fikry. "Als lid van de Nation of Islam werd hij door sommige blanken als de duivel gezien. Helaas worden moslims vandaag ook te vaak als duivels gezien. Zeker na de recente aanslagen en de toestroom van vluchtelingen is er veel irreële angst. Veel Belgen zijn echt bang dat ze hier binnen afzienbare tijd onder een islamheerschappij zullen leven, volgens de opgelegde sharia, en een nikab zullen moeten dragen."

Bang in je eigen straat

Drie jonge castleden laten het beatboxen, zingen en repeteren even voor wat het is en komen erbij zitten. Ze stellen zich voor als Rashif, Junior Louis en Jessica. Rashif El Kaoui (28), die minuten geleden nog ongelooflijk dreigend overkwam achter zijn microfoon als een rappende Malcolm X, praat nu zacht, ingetogen, genuanceerd: "Er is in een halve eeuw tijd natuurlijk veel ten goede veranderd, maar is er nog veel discriminatie en ongelijkheid. Niet meer zwart-wit, maar grijs. Subtieler, meer verborgen, opgeboend."

"Er wordt ook minder over gepraat. Tenzij het echt de spuigaten uitloopt, zoals onlangs met die vreselijke reacties op het dodelijke quadongeval van de 15-jarige Ramzi Mohammed tijdens diens reis in Marokko. Dan komt het even in het nieuws en regent het selectief verontwaardigde reacties van politici."

Alle drie hebben ze hun eigen anekdotes. Junior Louis Akwety (35), Antwerpenaar met Congolese roots, werkt in een restaurant tot hij rond kan komen als muzikant. Onlangs vroeg een collega nog argwanend of hij van plan was om naar Syrië te trekken en er te gaan vechten. "Omdat ik mij een paar dagen niet had geschoren." Hij lacht. "Maar eigenlijk is het niet grappig. Misschien als het eenmalig was, maar dat is niet zo. Wellicht niet kwaad bedoeld, maar niettemin stigmatiserend. Er is zo veel verwarring bij de mensen."

Net daarom, zegt hij, is er meer dan ooit nood aan sterke figuren als Malcolm X. Die racisme en ongelijkheid durven benoemen en bestrijden. Hoe subtiel ook. "Die zie en hoor je nu nog amper. En als ze er al zijn, hebben ze zeker niet dezelfde overtuigingskracht, charisma of sprekerstalent als een Malcolm X."

Ik ben X.

Iemand die liever hoopt op een grootschalige rel.

In plaats van vast te zitten in zijn isoleercel.

Ik wil dat het hier ontploft.

Zodat al jullie lichaamsdelen worden afgestoft.

Alleen: Malcolm X was geen onbesproken figuur. Noem hem op zijn minst controversieel. Ze hadden het zich makkelijker kunnen maken door een voorstelling over Martin Luther King te maken. Werd King altijd geroemd om zijn vreedvolle en geweldloze aanpak, dan ging Malcolm X eerder de geschiedenisboeken in als een radicaal. Mede dankzij citaten als "by any means necessary", en de beruchte foto waarin hij met een geweer in de hand door het venster tuurt.

Als Rashif achter de micro kruipt, springen flarden tekst meteen in het oor. De harde woorden worden niet geschuwd. "Ik ben X, ik zit vol haat, klaar om te beginnen met de daad." En: "oog om oog", "ik steek mijn vinger opnieuw in je oog".

Zijn ze niet bang dat die misbegrepen zullen worden, bijna als een vergoelijking van geweld? Zeker in tijden waar de zenuwen strak gespannen staan, en soms een kleine vonk volstaat om de boel te doen ontploffen. "Dat kan", zegt Fikry. "We houden er rekening mee, maar trekken ons er wel niets van aan. Dat is dan voor hun rekening. Een voorstelling moet een beetje schuren. We leven ook in een samenleving die schuurt."

Het zou maar hypocriet zijn, vindt de ploeg, om die controversiële kant van de activist niet te tonen. Maar dit stuk wil vooral focussen op de transformatie van Malcolm X.

Junior Louis: "Hij was ook misbegrepen. Sommige mensen onthouden vooral die ene foto. Terwijl ik die kant van Malcolm X pas leerde kennen toen ik de Hollywood-film zag. Aan het einde van zijn leven, nadat hij een reis naar Mekka had gemaakt, stond hij net voor mensen samenbrengen. Was hij gematigder, al bleef de kern van zijn boodschap dezelfde."

Het is ook maar hoe je het bekijkt, vindt Jessica Fanhan (28), een jonge Brusselse met een fluwelen stem en brede glimlach. Zelf vindt de zangeres/actrice niet dat Malcolm X opriep tot geweld, wel tot het recht om zich tegen geweld te verdedigen. Om dat niet meer te tolereren. "Ze noemden hem gewelddadig. Maar dat is de rollen eigenlijk omdraaien."

Het doet haar denken aan een persoonlijk voorval, eerder deze week. Toen ze met haar jonger zusje rond liep in Brussel. "Vlak aan het huis van mijn moeder stond een groepje blanke jongens, en mijn zusje durfde plots niet meer verder. Vroeg of we geen omweg konden nemen. Omdat ze anders weer lelijke woorden naar het hoofd zou krijgen. "Dat vind ik ook een vorm van geweld. Dat je bang moet zijn in je eigen straat. Ik heb mijn zus gezegd dat het net belangrijk was om er wél voorbij te lopen. En hen te laten weten dat we zoiets niet pikken."

Diva's niet welkom

Fikry: "Wat Malcolm onderscheidde van een Martin Luther King was het feit dat hij geen compromissen wilde sluiten. Dat hij niet langer thank you, sir tegen de blanken wilde zeggen voor elke kleine toegeving. Hij wilde radicale gelijkheid. Nog altijd zie je dat mensen hun uiterlijk en gedrag aanpassen om toch maar aanvaard te worden of een job te krijgen. Uit angst om anders privileges te verliezen."

Junior: "Dat is ook wat er vandaag nodig is, sterke stemmen die zeggen: 'Ik ben zwart, trots en ik ben hier.' Niet: 'Bedankt dat ik hier mag zijn.' Wel: 'Goed dat ik hier ben, want je hebt me nodig.'"

Fikry: "Malcolm X sprak vaak over de house negro, die de blanken naar de mond praat. Wel, dat soort mensen zie je vandaag nog altijd. Iemand als Zuhair Demir praat Bart De Wever ook naar de mond. Ze wordt vooruitgestuurd door de blanke De Wever, iemand die boerkini's vergelijkt met tenten. Superbeledigend."

Junior: "Politici hebben een gigantische verantwoordelijkheid. Dat zei Malcolm X ook al. Die zei waar het op stond als ze bullshit verkondigden."

Fikry: "Het is niet aan ons om oplossingen aan te reiken. Wel om het debat te openen."

Ik ben X.

Bij mij draait het niet om vechten.

Ik steek neer, enkel om mijn rechten.

Ik ben een kopman, ik denk er niet aan om te knechten.

Geen coach, geen manager, niemand die me zegt wat ik moet doen.

"Ofwel zijn jullie te vroeg begonnen, ofwel ben ik hopeloos te laat." Karim Kalonji (35), een jonge kerel met bolhoed en bretellen, valt vrolijk de kelder binnen.

De groep is heel organisch tot stand gekomen. "Vanuit de buik." "Hoe meer talent, hoe beter", zegt muzikant Cesar Janssens (59). "Alleen diva's zijn hier niet welkom." Rishaf werkte eerder samen met Fikry aan Reizen Jihad, Karim kent Junior van bij het sociaal-artiestieke Victoria Deluxe, Junior Louis deelde al het podium met de andere Junior in Rumble in the Jungle. Jessica werd door de

makers 'ontdekt' toen ze haar in een andere productie zagen. Allemaal brengen ze hun eigen taal, talent en discipline mee. Of dat nu woordkunst is, breakdance, Afrikaanse zang of hiphop.

Met die mix van talenten hopen ze nieuw talent kansen te geven, én een divers publiek te lokken. Ook jonge Brusselaars die de drempel van de grote KVS anders te hoog zouden vinden. Of niet meteen warm lopen voor Shakespeare- en Tsjechov-bewerkingen.

Junior Louis: "Zelf ga ik ook makkelijker naar stukken kijken als er mensen in meedoen met wie ik me kan identificeren. In wie ik me herken. Die iets brengen dat bij mijn eigen wereld aansluit."

Normaal zingt en rapt hij vooral. Dit is de eerste keer, zegt hij, dat hij echt in een rol moet kruipen. "Met Rumble in the Jungle stond ik ook al in de KVS. Een droom. Ik heb lang gedacht dat ik nooit op het podium van grote theaters zou raken."

Fikry: "Het probleem van de theaterwereld is dat veel directeurs, recensenten, subsidiebeoordelers nog overwegend wit zijn. Die vertrekken te vaak nog vanuit hun eigen canon en kennis. En laten andere dingen te vaak links liggen omdat ze er geen voeling mee hebben."

Junior: "Mensen praten tegenwoordig vaak over meer diversiteit in het theater. Dan denk ik: 'Doe het gewoon.'"

Fikry: "Maar dan niet geforceerd. Soms zie je stukken waarin acteurs van andere origine worden opgevoerd als een of ander exotisch product. Pure typecasting."

Rashif: "Ik ben daar zelf hard van geschrokken. Ik redeneerde: 'Ik ben afgestudeerd aan het Conservatorium van Antwerpen, ik heb het gehaald, vanaf nu ben ik vertrokken.' Niet dus. Het is heel subtiel. Zoals het feit dat je maar voor een bepaald soort rollen in aanmerking komt. Of dat je je afvraagt of ze je voor je talent hebben gevraagd, of omdat een andere naam op de affiche goed staat in de subsidieaanvraag. Soms ga je daar ook in mee. Gewoon, omdat je het geld nodig hebt."

Fikry: "Theater is nog heel mainstream, vind ik. Zo hebben veel mensen het ook niet graag dat thema's als racisme, ongelijkheid, discriminatie in theaterstukken worden aangekaart. Alles wat een boodschap doet vermoeden, ligt er te dik op. Ook vanuit een soort superioriteitsgevoel: 'Onze vorm van theater is beter dan de rest.' Bon, wij doen gewoon onze goesting."

Ik ben X.

Die hoger wil mikken.

oog om oog.

gedaan met snikken.

Malcolm X, van 14 t.e.m. 22 oktober in de KVS, Brussel. kvs.be

KIM VAN DE PERRE

Copyright © 2017 De Persgroep Publishing. Alle rechten voorbehouden